

Dijital İletişim Teknolojileri ve Toplumsal Hareketler Bağlamında Hacktivism

Digital Communication Technologies and Hacktivism in the Context of Social Movements

Filiz AYDOĞAN BOSCHELE^(*) ve Özlem ÇETİN ÖZTÜRK^(**)

Özet

Günümüzde, dijital iletişim teknolojilerinin toplumsal hareketler için yarattığı sınırlılıklar ve olanaklar, sosyal bilimlerin sıkça tartışılan konularından biridir. Bu bağlamda hacktivism kavramına yer verilmekle beraber, dijitalleşen toplumsal hareketler açısından kısıtlı sayıda çalışma söz konusudur. Bu nedenle, bu çalışmada, dijital iletişim teknolojileri ve toplumsal hareketler bağlamında hacktivismin özgül niteliklerinin neler olduğu ve toplumsal hareketler içerisinde nasıl konumlandırılacağı ele alınarak kavramsal bir tartışma ortaya konmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Dijital İletişim Teknolojileri, Toplumsal Hareketler, Hack, Hacktivism

Üsküdar
Üniversitesi
Sosyal Bilimler
Dergisi, 2017;
sayı: 5,
429-452

Özgün Araştırma Makalesi (Original Research Article)

Geliş Tarihi: 29.06.2017 Kabul Tarihi: 08.07.2017

(*) Prof. Dr., Marmara Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Radyo, Televizyon ve Sinema Bölümü Öğretim Üyesi

(**) Marmara Üniversitesi, İletişim Fakültesi, İletişim Bilimleri Bilim Dalı Doktora Öğrencisi ve Üsküdar Üniversitesi, Yeni Medya ve Gazetecilik Bölümü Araştırma Görevlisi

Filiz AYDOĞAN BOSCHELE ve Özlem ÇETİN ÖZTÜRK

Abstract

Today, boundaries and possibilities digital communication technologies created for social movements are one of the most argued topics in social sciences. In this sense, although hacktivism as a concept is referred, there are few studies in respect of digitizing social movements. For this very reason in this study, within the context of digital communication technologies and social movements, what hacktivism's specific characteristics are and how will it be positioned in social movements is conceptually discussed.

Keywords: Digital Communication Technologies, Social Movements, Hack, Hacktivism

Giriş

Sosyal bilimlerde, iletişim teknolojileri ile toplumsal hareketlerin ilişkisi toplumsal hareketlerin örgütlü ve sistematik olarak ortaya çıktığı zamandan beri tartışılan bir konu olmuştur. Arrighi, Hopkins ve Wallerstein'a göre, toplumsal hareketlerin sistemli politik bir muhalefet biçiminde sistem karşıtı hareketler olarak karşımıza çıkması, 19. yüzyıldaki burjuvazinin proletarya üzerindeki baskısına karşı yürütülen işçi hareketleriyle başlamıştır.¹ Dönemsel olarak, iletişim teknolojileri, işçi hareketlerin gelişimde en önemli etkenlerden biri olarak değerlendirilmiştir.

Bilindiği gibi, marksist teori açısından proletarya, 19. yüzyıl işçi hareketlerinin komünizme ulaşması için, tüm sınıfların içinde devrimci sınıf olarak belirtilmektedir.² Bu doğrultuda basın da, proletaryanın bu mücadelesinde stratejik açıdan konumlandırılmaktadır. Zaten Karl Marx da, gazetede yazılarını yayımlayarak, hem Almanya içindeki hem de tüm dünyadaki devrimci hareketleri desteklemekte ve devrime karşı olan

1 G, Arrighi vd., *Sistem Karşıtı Hareketler*, (İstanbul: Metis 2015), ss.35-36.

2 Friedrich Engels ve Karl Marx, "Komünist Manifesto", *Komünist Manifesto ve Hakkında Yazılanlar* içinde, çev. N. Satlıgan, (İstanbul: Yordam 2008), s.30.

Dijital İletişim Teknolojileri ve Toplumsal Hareketler Bağlamında Hacktivism

Rusya ile mücadele etmekte, bu nedenle de basının sansürlenmesine karşı çıkmaktaydı.³ Dolayısıyla, Marx bizatihi basını mücadele için bir alan olarak kullanmaktaydı. Vladimir İ. Lenin de, basını, sosyalist mücadelenin stratejik araçlarından biri olarak görmekteydi. Lenin, *Ne Yapmalı?* adlı kitabında, tüm Rusya'ya dağıtımı yapılacak ulusal devrimci bir gazetenin, kolektif bir örgütleyici olarak stratejik önemde olduğunu vurgulamaktaydı.⁴ Toplumsal hareketlere devrimci rol atfetmek yerine, toplumsal anomaliler olarak ele alan seçkinci yaklaşım biçimleri ise marksist teorinin tersine, iletişim teknolojilerini kitleleri yönlendirme aracı olarak değerlendirmiştir. Bu bakış açısının öncü yaklaşımlarından birini ortaya koyan Gustave Le Bon, kültürsüz kalabalıkların ne düşündüğünün önemsendiği, nüfuzunun ve baskısının tanındığı kitleler çağına geçildiği bir dönem olarak işçi hareketlerinin yaşandığı dönemi ele almaktaydı. Le Bon'a göre, bu dönemde toplumsal hareketlerin parçası olan birey, uygarlık koşullarından vazgeçerek ilkel koşullarına geri dönmekteydi. Le Bon, kalabalığın içindeki bireyin, bilinçaltı ile hareket etmeye başlayarak duygu ve düşünceleri telkin yoluyla hipnotize edilmiş gibi davrandığını belirtmekteydi.⁵ Le Bon, bu dönemdeki basını ise, bu kitleler için bir telkin aracı olarak görmekteydi. Le Bon'a göre bu dönemdeki basın, bir yandan önemli ve ciddi içerikler yerine, bu kitlelere hitap eden içeriklere yer vermeye başlamıştı; diğer yandan ise, sürekli aynı şeyleri tekrar ederek kalabalığın fikrini oluşturma işlevini yerine getirmekteydi.⁶ Le Bon, öncesinde fikirlere öncülük eden basının,

Üsküdar
Üniversitesi
Sosyal Bilimler
Dergisi, 2017;
sayı: 5,
429-452

3 İrfan Erdoğan, "Karl Marx: Basın Özgürlüğü ve Sansür", *İletişim Kuram Ve Araştırma Dergisi*, Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi, Ankara: Sayı 25 Yaz-Güz, 1997, ss.231, 240.

4 Vladimir İ. Lenin, *Ne Yapmalı?, Hareketimizin Canalıcı Sorunları*, çev. M. Erdost., 4. Baskı, (Ankara: Sol Yayınları 1992), ss. 174-183.

5 Gustave Le Bon, *Kitleler Psikolojisi*, (İstanbul: Hayat 1997), ss. 11, 14, 27.

6 *a.g.e.*, s.113.

Filiz AYDOĞAN BOSCHELE ve Özlem ÇETİN ÖZTÜRK

kalabalıkların düşüncelerini gözetmesini ve onları telkin işlevi görmesini eleştirmiştir.⁷

Le Bon'un eleştirdiği nokta, kitlelerin içgüdüleriyle hareket etmelerinde basının bir güdüleyici, bir telkin aracı olarak çalışmasıydı. Öte yandan marksist bakış açısı ise basının bilinçaltındaki ilkel güdüleri canlandırmasını değil, tam tersine sınıf bilincinin yayılması için stratejik bir araç olarak kullanmasını hedeflemekteydi. Toplumsal hareketlerin sistematik taban hareketleri şeklinde örgütlendiği 19. yüzyıldan itibaren, iletişim teknolojilerinin bu hareketlere etkileri olumlu ve olumsuz potansiyeli bakımından, tarafgir olan paradigmanın etkisi yansıtılmaya devam etmiştir. Ancak günümüzde, toplumsal hareketler ile iletişim teknolojileri arasında kurulan ilişki daha karmaşık ve birbirine içkin bir yapıya dönüşmüştür.

İletişim teknolojilerinin dijitalleşmesinin, toplumsal yapının tüm katmanlarına farklı boyutlarda olumlu ve olumsuz etkileri olduğu ortaya konmaktadır. Bu etkilerin toplumsal dönüşümü talep eden gruplara sağladığı etkiler, toplumsal hareketlere yeni araçlar kazandırması bağlamında açıklanmaktadır. Toplumsal hareketlere dijital iletişim teknolojilerinin sağladığı araçlar ile ortaya konan eylemlilik biçimleri, dijital aktivizm olarak nitelendirilmektedir. Bu bağlamda ortaya konan olumlama yaklaşımında, bu araçlara handiyse devrimci bir rol yüklenerek; dijital iletişim teknolojileri, ütopyik bir ele alış biçimiyle ideal demokrasiye ulaşmanın araçları olarak gösterilmektedir. Diğer yandan ise, dijital iletişim teknolojileri ile ortaya konan eylemliliklerin, bireylerin kendilerini tatmin etmesine yarayan veya reel toplumsal mücadele biçimlerine katkısının olmadığı da iddia edilmektedir. Çalışmamız kapsamında, bu iki yaklaşım biçimine değindikten sonra, bu tartışmalara çok fazla konu edilmemiş olan hacktivizmi ele alacağız. Hacktivizmin, bir dijital eylemlilik ortaya koyma biçimi olarak nasıl konumlandırılabilirliği sorusuna cevap bulmaya çalışacağız.

7 a.g.e., ss.132-134.

Dijital İletişim Teknolojileri, Dijital Aktivizm ve Toplumsal Hareketler

Günümüz toplum yapısının ve toplumsal hareketlerinin, dijital iletişim teknolojileri ile dönüşümüne ilişkin olarak yapılan en yaygın açıklamalar, ağ metaforu ekseninde ortaya konan yaklaşımlarda dile getirilmektedir. Ağ kavramının sosyal bilimlerde ünlenmesini sağlayanların başında gelen isimler Jan A.G.M. van Dijk ve Manuel Castells'tir

Jan van Dijk, ağ toplumunu, 20. yüzyıl boyunca enformasyon ve iletişimin çok önemli hale gelmesiyle beraber, “*sosyal ve medya ağlarında oluşan bir altyapının toplumun her seviyesindeki – bireysel, grupsal/örgütsel ve sosyal- örgütlenme tarzını belirlediği modern bir toplum türü*” olarak tanımlamaktadır.⁸ Ancak Van Dijk, ağ toplumunun toplumsal hareketleri olarak bir kavramsallaştırma önermemekle beraber, ağların hem demokrasiyi destekleyebileceğini, hem de zarar verebileceğini belirtmektedir. Ona göre, internet demokrasiyi ilerletmek isteyen gruplar tarafından araçsal olarak kullanılabilirdiği gibi, anti-demokratik gruplar tarafından da kullanabilmektedir.⁹

Ağ kavramı çerçevesinde toplumun ve toplumsal hareketlerin dönüşümüne ilişkin daha kapsamlı bir yaklaşım ise Manuel Castells tarafından ortaya konmaktadır. Castells'e göre, sanayi toplumunu yaratan sanayi devrimlerinin kilit unsuru, buhardan nükleere kadar enerji kaynaklarının dağıtımı ve üretimi olduğu gibi, günümüzün teknoloji devriminin kilit unsuru da enformasyon teknolojileridir. Enformasyonun üretimi, dağıtımı ve işlenmesine bağlı olarak yaşanan bu devrimin yarattığı toplum tipini; bir enformasyon toplumundan ziyade, ağ biçiminde örgütlenmiş enformasyonel bir toplum olarak nitelendirmektedir. Castells

Üsküdar
Üniversitesi
Sosyal Bilimler
Dergisi, 2017;
sayı: 5,
429-452

8 Jan A. G. M van Dijk, *Ağ Toplumunu*, çev. Ö. Sakin, (İstanbul: Kafka, Epsilon 2016), s.42.

9 *a.g.e.*, s.151.

Filiz AYDOĞAN BOSCHELE ve Özlem ÇETİN ÖZTÜRK

enformasyonun tüm insani etkinliklere yayıldığını; bireysel ve kolektif tüm varoluşsal süreçlerin yeni teknolojik araçlarla şekillendiğini ortaya koymaktadır.¹⁰ Castells'e göre, dijital ağ, toplumsal yapıya içkin bir karaktere dönüşerek; toplumun kültürel, ekonomik ve siyasi olarak örgütlenme biçimini küresel çapta dönüştürmüştür. Castells, enformasyon ve bilginin, ağ şeklinde özgül bir örgütlenme modeli ortaya çıkarmış olduğunu belirtmektedir. Bu nedenle, Castells, günümüz toplumlarını, ağ toplumu olarak nitelendirmektedir.¹¹

Castells'e göre, ağ toplumunda mücadeleye girişenler ise, tarihsel olarak tüm toplumsal hareketlerin ihtiyaç duyduğu özerk iletişim kanalını, internet ağlarında ve kablosuz iletişim platformlarında bulmaktadır. Toplumsal hareketlerin, eylemlerin belirlenmesi ve koordinasyon amacıyla, dijital sosyal ağlar kullanmasını, yeni bir iletişim alanının yaratılması olarak değerlendirmektedir. Ancak Castells için, bu iletişim süreçlerinin sadece bir bileşenidir; diğer temel bileşen ise, kamusal görünürlük kazanmakla ilgilidir. Görünür hale gelmeyi sağlayan işgaller ve sokak gösterileri, dijital uzam ile birlikte yeni bir kamusal alan yaratır: Bu kamusal alanın bir yanı dijital uzamda, bir yanı kent uzamındadır. Castells'e göre, kentle dijital uzamın içkin yapısından ortaya çıkan kamusal alan, ağ oluşturan toplumsal hareket için özerk bir iletişim alanıdır. Castells, bu alanı toplumsal hareketlerin özerklik alanı olarak tanımlar. Bu özerklik alanı sayesinde hareketler, ağlar oluşturarak yeni uzamsal biçim yaratmaktadırlar. Castells, ağ toplumunun bu yeni kamusal uzamında ortaya çıkan toplumsal hareketleri, ağ oluşturan toplumsal hareketler olarak nitelendirmektedir. Castells'e göre, hareket genellikle internette kurulan sosyal ağlardan doğmakta ve kentin uzamına,

10 Manuel Castells, *Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür: Ağ toplumunun Yükselişi*, çev. E. Kılıç., 2. Baskı, (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları 2008), ss.40,58, 89-91.

11 *a.g.e.*, ss.622-623.

Dijital İletişim Teknolojileri ve Toplumsal Hareketler Bağlamında Hacktivism

işgal veya gösteriyle taşarak büyük bir hareket haline gelmektedir. Dolayısıyla toplumsal hareketler, sokak ve internetin etkileşimiyle genişlemektedir. Castells, toplumsal hareketlerin oluşturduğu ağların; hareketin kendi içinde, dünyadaki diğer hareketler arasında, hareketlerle medya arasında ve genel olarak, hareketlerle tüm toplum arasında olduğunu açıklamaktadır. Bu nedenle de hareketin çevresinde, açık uçlu bir ağlar ağı oluştuğunu belirtmektedir.¹²

Castells'in ağ oluşturan toplumsal hareketler açıklamasına ilişkin eleştiriler de yöneltilmektedir. Bu eleştiriler; toplumsal hareketlerin internet ortamlarından başladığı savının, toplumsal hareketlerde yüz yüze iletişimin halen en büyük rolü üstlenmiş olması nedeniyle, geçersiz ve spekülatif bulunması¹³ ve ağ metaforunu toplumdaki yeni örgütsel biçimleri açıklamak için kullanırken, sömürü süreçlerini ihmal ederek toplumsal eleştiriye dışlaması¹⁴ olarak özetlenebilir. Diğer yandan, enformasyonel yeni bir toplum biçimi olarak ağ toplumu fikri de eleştirilmektedir. Nicholas Garnham, Castells'in ağ kavramsallaştırmasının ideolojik bir işleve sahip olduğunu belirtmektedir. Garnham'a göre, Castells'in ağ metaforu etrafında, ekonomi, iktidar ve siyasetin işleyişinde bir kırılma noktası ilan etmesi, teknolojiye bağlı olarak kapitalizmin ve etkilerinin gelişmesinin bağlamından koparılması anlamına gelmektedir. Bu nedenle Garnham, Castells'in toplumun kendisi başta olmak üzere, her şeyin enformasyonel yeni bir

Üsküdar
Üniversitesi
Sosyal Bilimler
Dergisi, 2017;
sayı: 5,
429-452

12 Manuel Castells, *İsyan ve Umut Ağları: İnternet Çağında Toplumsal Hareketler*, çev. E. Kılıç, (İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları 2012), ss.22-25, 191-192.

13 Christian Fuchs, *Sosyal Medya: Eleştirel Bir Giriş*, çev. İ. Kalayıcı, D. Saraçoğlu, (Ankara: NotaBene Yayınları 2014), ss.120-121.

14 Robert Prey, "Ağın Kör Noktası Dışlama, Sömürü ve Marx'ın Süreç-İlişkisel Ontolojisi", *Marx Geri Döndü: Medya, Meta, Sermaye Birikimi* içinde, der. V. Mosco ve C. Fuchs, çev. H.Yüksel, (Ankara: NotaBene Yayınları 2014), s.292.

Filiz AYDOĞAN BOSCHELE ve Özlem ÇETİN ÖZTÜRK

türünün olduğu savının; ekonomik ve politik gücü elinde bulunduranları meşrulaştırıcı bir işlev gördüğünü öne sürmektedir.¹⁵

İçinde yaşadığımız toplum biçiminin dönüşümüne bağlı olarak, toplumsal hareketlerin değişen yapısını ortaya koyan başka bir yaklaşım biçimini, Michael Hardt ve Antonio Negri'nin çalışmalarında da görmekteyiz. Onların yaklaşımının çıkış noktası, emperyalizmin kavramsal olarak artık küresel iktidar yapılarını anlatmakta yetersiz kaldığı düşüncesine dayanmaktadır. Hardt ve Negri, günümüz emperyalizminin tek bir merkezinin olamaması ve ulus-aşırı örgütlenmeler, ulus-devletler, yerel ve bölgesel sivil toplum kuruluşları gibi farklı ölçekteki otonom (özerk) yapıların bir arada küresel işleyişiyle ortaya çıkan iktidarın karma kuruluş yapısı sergilemesi nedeniyle, günümüzdeki emperyal iktidar biçimini *imparatorluk* olarak tanımlamaktadırlar. Hardt ve Negri, tüm yer küreye sirayet etmiş ve merkezi olmayan bu imparatorlukta, karşı-imparatorluk hareketi diyebileceğimiz toplumsal hareketlerin faillerini ise çokluk olarak nitelendirmektedir. Çokluğu, imparatorluğun içinde ve ona karşı alternatif yaratabilme gücüne sahip olan; halk, kitle, nüfus, grup, kalabalıktan farklı olarak, emek öznesinin etkin birçok-boyutluluğu olarak ortaya koymaktadırlar.¹⁶ Hardt ve Negri'nin yaklaşımında emeğin öznesi olarak ele alınan çokluk; sadece sermayenin idaresi altında emek veren proletaryayı değil, aynı zamanda sermayenin iradesini reddeden sınıf olma potansiyeli taşıyan herkesi kapsamaktadır.¹⁷

15 Nicholas Garnham, "La Théorie de la Société de l'information en tant qu'Idéologie : une Critique", *Réseaux : Questionner la Société de l'information*, vol. 18, No: 101, 2000, ss.53-91.

16 Micheal Hardt ve Antonio Negri, *İmparatorluk*, çev. A. Yıldırım, 7. Basım, (İstanbul: Ayrıntı 2012), ss.11-12.

17 Micheal Hardt ve Antonio Negri, *Çokluk: İmparatorluk Çağında Savaş ve Demokrasi*, çev. B.Yıldırım, 2. Basım, (İstanbul: Ayrıntı 2011), ss.120.

Dijital İletişim Teknolojileri ve Toplumsal Hareketler Bağlamında Hacktivism

Hardt ve Negri'ye göre, nasıl ki komünizm fikri, kapitalizmin gelişme sürecinde kurtuluş projesi olarak görüldüyse; enformasyona dayalı üretim rejimlerinin geliştiği post-fordist süreçte de, çokluğun yürüteceği mutlak demokrasi mücadelesi kurtuluş projesi olarak görülmektedir.¹⁸ Onlara göre, “*bu demokrasi, modernliğin büyük devrimlerinden doğan ancak asla gerçekleşmemiş bir hayaldir*”.¹⁹ Mutlak demokrasiye yönelik kurtuluş projesinin ise çokluğun kendi özgüllükleri sonucunda keşfedeceği, henüz deneyimlenmemiş mücadele modellerinin gelişmesiyle mümkün olacağını düşünülmektedirler.²⁰

Hardt ve Negri, bu mücadele biçimlerini, yatay, merkezsiz örgütlenen ve iletişim teknolojilerini yoğun kullanan ağ mücadeleleri olarak nitelendirmektedir. Onlara göre, 1990'lardan itibaren; enformasyon, iletişim ve işbirliği ağları yeni mücadeleleri şekillendirmeye başlamıştır. Toplumsal hareketler, internet gibi teknolojileri sadece örgütlenme aracı olarak kullanmakla kalmamış, giderek bu teknolojileri kendi örgütsel yapılarının modeli olarak benimsemiştir. Bu nedenle de toplumsal hareketlerin, merkezi olmayan ve hiyerarşik bir komuta dayanmayan ağ biçiminde dağıntık örgütlenmeleri söz konusudur. Hardt ve Negri için, bu dağıntık ağ yapısı, tamamen demokratik bir örgütlenme modeli sunmaktadır. Dolayısıyla, demokrasi, toplumsal hareketler için hem hedef hem de yürütülen faaliyet biçimiyle ortaya konmaktadır.²¹

Ancak, Hardt ve Negri'ye, emperyalizme karşılık imparatorluk kavramını önermelerine ilişkin eleştiriler yöneltilmektedir. Samir Amin, emperyalizm kavramını bir devletin resmî iktidarının kendi sınırlarının ötesine yayılmak olarak ele aldıklarını; ancak, bu tanımın karşılığının

Üsküdar
Üniversitesi
Sosyal Bilimler
Dergisi, 2017;
sayı: 5,
429-452

18 Micheal Hardt ve Antonio Negri, *a.g.e.*, 2012, s.400.

19 Micheal Hardt ve Antonio Negri, *a.g.e.*, 2011, s.84.

20 Micheal Hardt ve Antonio Negri, *a.g.e.*, 2012, s.401.

21 Micheal Hardt ve Antonio Negri, *a.g.e.*, 2011, ss.99, 103-104.

Filiz AYDOĞAN BOSCHELE ve Özlem ÇETİN ÖZTÜRK

emperyalizm değil, kolonyalizm olduğunu belirtmektedir. Amin, Hardt ve Negri'nin kolonyalizmin son bulmasına dayanarak, emperyalizmi kavramsal olarak yetersiz bulmalarını “içi boş önerme” olarak nitelendirmektedir.²² Diğer yandan, Hardt ve Negri'nin çokluğun yata, merkezsiz örgütlenen ve iletişim teknolojilerini yoğun kullanan ağ mücadeleleri açıklaması da eleştirilmektedir, çünkü günümüz direnişleri için lidersiz ve merkezi olmayan örgütlenmelerin geçerli olmadığı ortaya koyulmaktadır. Paolo Gerbaudo'ya göre, sosyal medyada yer alan hareketlerin anonim isimlerle aktif olması lidersizlik izlenimi verse de, söz konusu hareketler çekirdek bir grup örgütlenmede önemli rol oynamaktadır. Ayrıca, halk hareketlerinde hem halen yüz yüze eylem biçimleri, hem de eylemlerin fiziki bir merkezinin olması önem taşımaktadır.²³

Toplumsal hareketlerde internet dolaylımlı teknolojilerin merkezî ve kilit bir rol oynadığı, handiyse devrimsel varsayımı dayanaksız kalmakla beraber, toplumsal hareketlerin internette yararlandığı ve yeni eylem biçimleri ortaya koyduğu da inkar edilemez bir gerçekliktir. Toplumsal hareketlerin dijital teknolojiden yararlanma yollarını tarif etmek ve dijital ortamdaki eylem biçimlerini nitelendirmek için literatürde dijital aktivizm, çevrimiçi aktivizm, siber aktivizm, internet aktivizmi gibi tanımlamalar kullanılmaktadır. Temelde dijital aktivizm açısından en az iki farklı durum karşımıza çıkmaktadır: Toplumsal hareketlerin dijital ortamı kullanması ve dijital ortam kullanılarak yeni dijital eylem biçimlerinin ortaya çıkması.²⁴

22 Samir Amin, “İmparatorluk ve Çokluk”, çev. Ç. Çıdamlı, *Monthly Review* Türkçe, Ocak 2006, Sayı:1, (İstanbul: Kalleeon 2006) ss.131-143.

23 Paolo Gerbaudo, *Twitter ve Sokaklar: Sosyal Medya ve Günümüzün Eylemciliği*, çev. O. Akınhay, (İstanbul: Agora Kitaplığı 2014) ss.156, 215.

24 Özgür Uçkan, “Dijital Aktivizm mi? Aktivizm mi?”, *Spot Dergi*, 30 Mayıs 2012. <https://spotdergi.wordpress.com/2012/05/30/dijital-aktivizm-mi-aktivizm-mi/>, Erişim tarihi: 21.06.2017).

Dijital İletişim Teknolojileri ve Toplumsal Hareketler Bağlamında Hacktivism

Bu ayırım üzerinden, literatürde dijital teknolojinin aktivist kullanımıyla ilgili bir sınıflandırma çabası ortaya konmaktadır.

Bu doğrultuda, Jeroen van Aelst ve Peter van Laer, dijital aktivizm açısından kullanılan eylem repertuarlarını, internet temelli ve internet destekli olarak ikiye ayırmaktadır. İlki, reel hayatta var olan toplumsal hareketin, dijital araçlar kullanılarak desteklenmesini ifade etmektedir. Başka bir deyişle, sokaktaki hareketin dijital ortamlar aracılığıyla desteklendiği 'gerçek' eylemleri içermektedir. İnternet temelli toplumsal hareket biçimi ise, yeni veya geleneksel taktiklerin değiştirilmiş biçimlerini içeren, tamamen sanal dünyada yaratılan 'sanal' eylemleri ifade etmek için kullanılmaktadır. Van Laer ve Van Aelst, internet temelli ve internet destekli eylemler arasındaki ayırımın ince ve geçirgen olduğunu vurgulamaktadır.²⁵

Diğer yandan, Laura J. Gurak'ın da belirttiği gibi, dijital aktivizm ile dijital olmayan aktivizm arasında giderek ayırım yapamaz duruma gelinmektedir. Gurak'a göre, dijital medya; öğrenme, iş yapma, yönetme, siyasi kampanyalar yürütme ve insanları harekete geçirmeye çalışan diğer çeşitli biçimlerin bir parçası haline geldiğinden, dijital aktivizm özel bir kategoriden ziyade, bir süreklilik içinde ele alınmalıdır. Hem yüz yüze iletişim, hem telefonla iletişim hem konvansiyonel medyanın kullanılması veya medyada geleneksel olarak yer alma biçimleri de toplumsal hareketlerin araçları olmaya devam etmektedir. Bunlar arasında seçimleri belirleyen kriter, eylemin hedeflenen sonucu ve konusuna bağlıdır.²⁶

Toplumsal hareketin dijital aktivizm araçlarını kullanmasında hedeflediği sonuç ve konunun önemi ise enformasyona erişimin kısıtlandığı durumlarda

25 Jeroen Van Laer ve Peter Van Aelst , “Cyber-protest and civil society: the Internet and action repertoires in social movements”, *Handbook of Internet Crime* içinde, ed. Y. Jewkes, M. Yar, London: Willan Publishing 2010), ss.233-233.

26 Laura J. Gurak, “Trust and Internet Activism: From Email to Social Networks”, *Cyberactivism on The Participatory Web*, ed. M. McCaughey içinde, (New York: Routledge 2014), ss.15-17.

Filiz AYDOĞAN BOSCHELE ve Özlem ÇETİN ÖZTÜRK

ikincil bir öneme sahip olabilmektedir. Trebor Scholz'un ortaya koyduğu gibi, tek başına dijital aktivizm araçlarının savaşı durdurabilecek ya da o toplumsal hareketin amacını nihayete erdirebilecek gücü olmasa da, özellikle baskıcı rejimlerin etkisini azaltabilme potansiyeline sahiptir. Enformasyon sağlamanın imkansız hale geldiği durumlarda, olaylarla ilgili kamuoyu oluşturmak ve farkındalık yaratmak açısından oldukça etkili araçlara dönüşebilmektedir. Ticari sosyal medya platformlarının herhangi bir nedenle uzun süre engellenmesi bile, uluslararası bir haber niteliği taşıyor hale gelmiştir. Ancak Scholz'a göre, ticari olan sosyal platformların monokültür yaratma etkisinden kurtulabilmek için; sürdürülebilir, uzun vadeli ve ticari olmayan altyapıların oluşturulmasına destek olunması gerekmektedir. Diğer yandan tecimsel olmayan uygulamalar, ticari uygulamalar tarafından doldurulmayan bir alanda yaratıldığı zaman daha fazla başarı sergileyebilmektedirler. Özlüce Scholz, sosyal medyanın ticari yapısının ötesine geçilebilecek, tecimsel olmayan platformların oluşmasıyla, dünyayı dönüştürmeye yetmeyecek olsa da, etkili olabilen araçlar geliştirileceğine inanmaktadır.²⁷

Scholz'un yaklaşımını kabul ederek, dijital eylem biçimlerinin toplumsal hareketlere belirli ölçüde destek sağladığını söylemek mümkündür. Ancak asıl sorun, dijital eylem biçimlerini oluşturan araçların, nasıl sansür, gözetim ve ticarileşmenin birbirine içkin yapısı karşısında kullanılmaya devam edebileceğidir. Hükümetlerin sansür, gözetim mekanizmaları endüstrinin gözetim, kâr ve sömürü birlikteliğinin ötesine nasıl bir yol ile gidilebileceği sorusunun cevabını bulmak gerekmektedir. İnternet politikasına ilişkin olarak dijital haklara yönelik bir mücadele olmaksızın, dijital teknolojilerin toplumsal hareketleri belirli ölçüde de olsa destekleme şansı azalacaktır. Bu nedenle, toplumsal hareketlerin dijital teknolojiyi kullanmasına ilişkin

27 Trebor Scholz, "Infrastructure: Its Transformations and Effect on Digital Activism", *Digital Activism Decoded: The New Mechanics of Change* ed. M. Joyce içinde, (IDebate Press 2010). ss.28-30.

Dijital İletişim Teknolojileri ve Toplumsal Hareketler Bağlamında Hacktivizm

olarak, temelde teknolojiyi geliştirmede yetkin olan grupların desteklerinin olması zorunluluk olarak karşımıza çıkmaktadır. Hacktivizmin; hem internet politikası yürütmesi, hem hack yoluyla toplumsal hareketi desteklemesi, hem de kendisi bir toplumsal hareket yaratabilme potansiyeline sahip olması nedeniyle, dijital olanakların toplumsal hareketlere katkısı bağlamında şimdiye kadar andığımız eylemliliklerden ayrı bir konumda bulunduğu iddiası ortaya koyulmaya çalışılacaktır. Bu nedenle, çalışmanın devamında, öncelikle kısaca hackin ne olduğu ve sonrasında hacktivizmi toplumsal hareketler bağlamında nasıl ele alabileceğimiz yönünde bir tartışma yürütülecektir.

Hack ve Hacktivizm

Hacklemek (hacking) fiilinin sözlükteki tanımı ‘kabaca kesmek veya doğramak, ezmek, bir işi idare etmek, baş edebilmek’ gibi anlamlardan, ‘bir bilgisayardaki verilere izinsiz erişim sağlamak’ anlamına dönüşmüştür.²⁸ Bu dönüşümde, 1950’lerde Massachusetts Institute of Technology’deki (MIT), sonrasında ise Cornell ve Harvard Üniversitelerindeki bilgisayar laboratuvarlarındaki öğrenciler rol oynamıştır. Bugün bilgisayar dâhileri olarak gördüğümüz, ilk kuşak hackerlar olan bu öğrenciler; bilgisayar sistemlerini inceleyerek, buldukları problemlere ürettikleri çözümler ile sistemleri ürettikleri amaçların ötesine taşıyarak, yazılım ve işletim sistemlerinin gelişmesini ve kişisel bilgisayarların yaratılmasını sağlamışlardır.²⁹ Hackerlar, programlamayı teorileştirmekten ziyade, programlamadan tutkulu bir şekilde zevk alan; çalışan bir sistemin kapasitesini geliştirecek yaratıcı kodlama yöntemleri bularak, sistemdeki

Üsküdar
Üniversitesi
Sosyal Bilimler
Dergisi, 2017;
sayı: 5,
429-452

28 Paul A. Taylor, *Hackers Crime In The Digital Sublime*, (New York: Routledge 1999), s.14.

29 Bkz.: Douglas Thomas, *Hacker Culture*, (Minneapolis: University of Minnesota Press 2002)

Filiz AYDOĞAN BOSCHELE ve Özlem ÇETİN ÖZTÜRK

kısıtlamaların ve aksaklıkların üstesinden gelmekten, bunları alt etmekten zevk alan kişilerdir.³⁰

Hackin toplumsal hareketlerle buluşması ise 1989 yılında yayılan bir solucanla ortaya konmuştur. İlk hacktivist eylem, farklı yazarlar tarafından farklı olaylarla eşleştirilmektedir. Ancak hepsi, terim olarak hacktivism kelimesinin doğuşundan önceye gitmektedir.³¹ Bunların içinde en eski tarihi bize veren, Wikileaks'in kurucusu Jullian Assage'in 2006'daki yazısıdır.³² Assange, ilk hacktivist eylem olarak, nükleer karşıtı toplumsal hareketleri desteklemek için yazılan, WANK solucanını (Worms Against Nuclear Killers / Nükleer Katillere Karşı Solucanlar) işaret etmektedir.³³

30 E.S. Raymond, *The New Hacker's Dictionary*, (Cambridge: MIT Press 1993), ss.233-234.

31 Hacktivism kelimesi ilk olarak 1995'te Jason Sack'in Shu Lea Cheang isimli multimedya sanatçısı üzerine yazdığı makalede kullanmıştır. Bkz. S.N. Pandey, "Cyber Attack Episode, International Relations and Security Network" (ISN), Center for Security Studies (CSS) 8 March 2010, ETH Zurich, <http://www.css.ethz.ch/content/specialinterest/gess/cis/center-for-securities-studies/en/services/digital-library/publications/publication.html/113440> (Erişim tarihi: 09.03.2016).

32 Bkz.: J. Assange (25 Kasım 2006) "The Curious Origins of Political Hacktivism, Counterpunch", <http://www.counterpunch.org/2006/11/25/the-curious-origins-of-political-hacktivism/>(Erişim tarihi: 06.03.2016).

33 NASA'nın Ekim 1989'da fırlatmaya hazırlandığı uzay araçları plütonyum içermeleri nedeniyle, nükleer karşıtı gruplar tarafından protesto edilmekteydi. Bu protestolara destek amacıyla, uzay aracının fırlatılmasından birkaç gün önce, ABD Enerji Bakanlığı ve NASA'nın sistemi dünya çapında nükleer karşıtı WANK solucanı ile işgal edildi. WANK solucanın işgal ettiği bilgisayarların giriş sayfasında "Nükleer Katillere Karşı Solucanlar. Sisteminiz resmi olarak WANKlenmiştir. Herkes için barış zamanlarından bahsediyorsunuz, sonra savaşa hazırlanıyorsunuz." şeklinde bir yazı çıkıyordu. Yayılan solucan küresel ölçekte yaklaşık 270.000 bilgisayarı etkiledi. Bu eylem hackin toplumsal hareketi desteklemesi amacıyla ortaya konulan ilk eylem olarak karşımıza çıkmaktadır. Bkz.: Julian Assange ve Suelette Dreyfus, *Underground: Tales of Hacking, Madness, and Obsession on the Electronic Frontier* (Australia: Reed Books 2001), ss.17-41.

Dijital İletişim Teknolojileri ve Toplumsal Hareketler Bağlamında Hacktivism

Hacktivism'e ilişkin ilk teorik temel ise Florida merkezli olarak 1987 yılında kurulan Critical Art Ensemble (CAE, Eleştirel Sanat Topluluğu) adındaki sanat, eleştirel teori ve siyasal aktivizmin kesiştiği noktaları keşfetme amacı taşıyan bir topluluk tarafından ortaya koyulmuştur. CAE, 1994 yılında yayınladığı *The Electronic Disturbance* ve 1996'da yayınladığı *Electronic Civil Disobedience & Other Unpopular Ideas* isimli kitaplarda, hacktivizmin teorik alt yapısını sağlayacak olan elektronik sivil itaatsizlik fikrini ortaya atmıştır. CAE, *The Electronic Disturbance*'ta, kapitalizmin küresel çapta merkezi olamayan göçebe bir yapıda hızla genişlemesine karşın; reelde olduğundan daha etkin kullanılacak araçların elektronik uzamda da artık mümkün olduğunu, küresel çapta sanal eylemler gerçekleştirilebileceğini vurgulamıştır. CAE, sanal eylemlerin hackerlar yardımıyla gerçekleştirilecek elektronik sivil itaatsizlik biçiminde ortaya koyulabileceğini savunmaktadır.³⁴ CAE, sivil itaatsizliği tahakküm sistemlerini ablukaya almak olarak nitelendirmektedir. Sivil itaatsizliğin sanal biçimi olan elektronik sivil itaatsizlik ise enformasyon akışının engellenmesi olarak ortaya koyulmaktadır.³⁵ (CAE, 1996, 20).

CAE'nin elektronik sivil itaatsizlik tanımlamasıyla örtüşen şekilde, Mark Manion ve Abby Goodrum, hacktivizmi, hackerların yetenekleriyle siyasî aktivistlerin toplumsal bilincinin birleştiği yeni bir sivil itaatsizlik biçimi olarak açıklamaktadır. Manion ve Goodrum'a göre hackerlar; çeşitli grupların etik, sosyal veya siyasi haklarını çiğneyen bireylerin, şirketlerin, ülkelerin web sitelerine saldırmaktadır. Bu nedenle de Manion ve Goodrum'a göre, hacktivism siyasi adaletsizliğin aşılmasında aktif ve yapıcı bir rol oynama,

Üsküdar
Üniversitesi
Sosyal Bilimler
Dergisi, 2017;
sayı: 5,
429-452

34 Critical Art Ensemble (CAE), *The Electronic Disturbance*, (Autonomedia, Brooklyn, New York, 1994) ss.3, 136.

35 Critical Art Ensemble (CAE), *Electronic Civil Disobedience & Other Unpopular Ideas* (Autonomedia, Brooklyn, New York, 1996), s.20.

Filiz AYDOĞAN BOSCHELE ve Özlem ÇETİN ÖZTÜRK

eğitme, bilgilendirme ve olumlu siyasi ve sosyal değişim için gerçek bir rol oynama potansiyeli taşımaktadır.³⁶

Haktivizmin genel olarak bilgisayar hackinin siyasi mücadelelere yardımı olarak tanımlanmasının yanısıra, medyanın ve telekomünikasyonun şirketleşen ticari hakimiyetini eleştirme amacını taşıdığını unutmamak gerektiğini vurgulayan Manion ve Goodrum, verilerin gözetlenmesi (dataveillance) ve sıradan vatandaşın özel hayatının tüketim kültürü tarafından istila edilmesini eleştirmek için de hacktivist eylemler yapıldığını belirtmektedirler. Bu nedenle, Manion ve Goodrum hacktivizmin mücadelesini iki temel yanına vurgu yapmaktadır. Bunlar; baskıcı hükümetlerce insan haklarının ihlal edilmesine ve şirket çıkarlarına uygun olarak internetin ticarileşmesine karşı mücadeledir.³⁷

Paul Taylor ve Tim Jordan, Manion ve Goodrum'un ortaya koyduğu bu ayrımla örtüşen ikili bir sınıflandırma ortaya koymaktadır: Toplumsal hareketlerin desteklenmesi şeklinde ortaya konan hacktivizmi, kitlesel eylem hacktivizmi olarak; bilişim ve telekomünikasyonun ticarileşmesi ve denetim araçları haline gelmesine karşı ortaya konan hacktivism biçimini ise dijital olarak doğru hacktivism şeklinde nitelendirmektedirler.³⁸ Taylor ve Jordan, kitlesel eylem hacktivizmini, sanal doğrudan eylem biçimi olarak sokak protestosunun ve sivil itaatsizliğin sanal ortama aktarılması olarak değerlendirmektedir. Dolayısıyla, kitlesel eylem hacktivizmini, birbirini tanımayan sanal bedenlerin kitlesel olarak bir araya geldiği ve geleneksel kitlesel eylemin sanal dünyadaki tezahürü olarak görmekteyiz. Jordan ve Taylor için, kitlesel eylem hacktivizminin amacı, sivil itaatsizliği sanal

36 Mark Manion ve Abby Goodrum, "Terrorism or Civil Disobedience: Toward a Hacktivist Ethic", *Computers and Society*, Vol. 30 (2) June 2000, b.a.

37 Mark Manion ve Abby Goodrum, *a.g.e.*, s. 14.

38 Tim Jordan ve Paul Taylor, *Hacktivism and Cyberwars*, (London: Routledge 2004).

Dijital İletişim Teknolojileri ve Toplumsal Hareketler Bağlamında Hacktivism

alandaki yeniden yaratmaktır.³⁹ Dolayısıyla Jordan ve Taylor'ın kitlesel eylem hacktivismi nitelendirmesi CAE'nin elektronik sivil itaatsizlik tanımlamasıyla benzerlik göstermektedir. Bu türden hacktivismin ilk örneklerini, 1998'de Electronic Disturbance Theatre (EDT) isimli hacker grubun Meksika'daki Zapatista hareketini desteklemek amacıyla⁴⁰ ve Electrohippies Collective adlı hacker grubun 1999'da Seattle'daki Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) protestolarını desteklemek amacıyla⁴¹ ortaya koyduğu eylemlerde görmekteyiz. Jordan ve Taylor, dijital olarak doğru hacktivism çerçevesinde ele aldıkları eylemlerin temel politik amaçlarının ise, özgür ve güvenli enformasyona erişimin sağlanması olduğunu açıklamaktadırlar. Jordan ve Taylor'a göre, dijital olarak doğru hacktivismin enformasyon akışının sınırlandırılmayacağına ilişkin mücadelesi, internetin gözetim ve sansüre olanak veren ticari alt yapısına karşı sürdürülmektedir.⁴²

39 Tim Jordan ve Paul Taylor, *a.g.e.*, ss. 69-81.

40 EDT, Zapatista Hareketini desteklemek için FloodNet adında bir yazılım geliştirerek, dünyanın birçok yerinden katılımcısı olan hacktivist bir eylem biçimi ortaya koydu. Katılımcılar, eylem için verilen linke tıklayarak tarayıcılarında FloodNet'i açtığında, otomatik olarak hedefe alınan siteme yeniden yükleme talimatı gitmeye başlıyordu. FloodNet kullanılarak, Meksika Cumhurbaşkanlığı, Frankfurt Menkul Kıymetler Borsası ve Pentagon'un siteleri hacklenmiş, bu sitelerin ana sayfasında çıkan hata pencerelerine siyasi mesajlar yerleştirilmişti. Bkz.: Brett Stallbaum, "The Zapatista Tactical FloodNet", (1998, <http://www.thing.net/~rdom/eed/ZapTact.html>, Erişim: 27 Nisan, 2016).

41 1999'da Seattle'daki DTÖ protestoları desteklemek amacıyla Electrohippies Collective'in ortaya koyduğu daha geniş katılımlı eylemlerle, hacktivism dünya gündeminde daha fazla yer bulmaya başlamıştı. DTÖ binası önündeki protestolarla eş zamanlı olarak sürdürülen bu eylemde, hizmet aksatma (DoS / denial of service) ve e-posta bombardımanı ile DTÖ'nün ana konferans serverları, web siteleri, wto.org uzantılı e-posta adresleri hedeflenerek sistemleri çökertilmişti. (Molly Sauter "LOIC Will Tear Us Apart: The Impact of Tool Design and Media Portrayals in the Success of Activist DDOS Attacks", *American Behavioral Scientist*, 57(7), 2013 ,ss.39-40.)

42 *A.g.e.*, ss. 98-100, 102,114.

Filiz AYDOĞAN BOSCHELE ve Özlem ÇETİN ÖZTÜRK

Bu türdeki hacktivizmin ilk ciddi örneği ise, Cult of The Dead Cow (CDC) isimli hacktivist grubun yazdığı Back Orifice programıyla Microsoft'un Windows işletim sistemine yönelik başlattığı eylemlerle ortaya konmuştur.⁴³

Özetle, Jordan ve Taylor'a göre, dijital olarak doğru hacktivistler kendi politik değerleriyle siber uzamın oluşmasını istemekten; kitlesel eylem hacktivistleri, teknolojik yeteneklerini siyasal bir sonuca ulaşmak için kullanmaktadırlar. Jordan ve Taylor, iki hacktivism biçimi arasındaki temel farkı, dijital olarak doğru hacktivizmin enformasyonel politika için ideal olan teknolojiyi yaratırken; kitlesel eylem hacktivizminin kitlesel politika için teknolojiyi sekteye uğratarak eylemlerini gerçekleştirdiği şeklinde açıklamaktadırlar.⁴⁴ Hacktivist grupların eylem biçimlerinin, bu ikili ayrım üzerinden bugün de devam ettiğini söylemek mümkündür. Ancak, bu ayrım, bugünkü hacktivist grupları nitelendirmekte belirli yönlerden yetersiz kalmaktadır. Jordan ve Taylor'ın ortaya koyduğu dijital olarak doğru hacktivism ile kitlesel eylem hacktivizminin iç içe geçmiş yapısı söz konusu olabildiği gibi⁴⁵, hacktivist grupların kendi siyasal söylemleriyle hack eylemi

43 Back Orifice programı, Windows 95 ve 98 işletim sistemindeki bilgisayarları izleyebilmekte ve kontrol edebilmekteydi. CDC, bu program ile Windows'un güvenlik açığını ortaya çıkararak, kullanıcılarının mahremiyetini önemsemediğini ortaya koymaktaydı. Esasen CDC'nin tam olarak karşı çıktığı ve Back Orifice ile dikkat çekmeye çalıştığı konu, bilgisayar kullanıcısının tüketiciye indirgenmesiydi. (Douglas Thomas, a.g.e., ss. 98-100.) Ayrıca bkz.: Christopher Klaus, "An Introduction to the Back Orifice 2000 Backdoor Program," *Data Security Management*, CRC Press LLC, Auerbach Publications, 2000, <http://www.ittoday.info/AIMS/DSM/84-02-02.pdf>, erişim: 17.05.2016).

44 Tim Jordan ve Paul Taylor, a.g.e., s.110.

45 Örneğin; Jordan ve Taylor'ın sınıflandırmasına göre kitlesel eylem hacktivistleri olarak değerlendirilmesi gereken Anonymous, Misilleme Operasyonu ile (Operation Payback), telif haklarına, internetin ticaretin ve şirket çıkarının alanı olmasına, kısaca dijital dünyanın kapitalist örgütlenmesine karşı bir eylem ortaya koymuştur. (Bkz.: Parmy Olson, *Biz Anonymous'uz: LulzSec, Anonymous Hacker Dünyasının ve Küresel Siber Ayaklanmanın İçyüzü*, Çev. S. N. Ağırnaslı, (Ankara: Paloma 2014),

Dijital İletişim Teknolojileri ve Toplumsal Hareketler Bağlamında Hacktivism

gerçekleştirmeleri ve reel olarak eylem başlatabilme potansiyelleri de söz konusudur.⁴⁶

Sonuç

İletişim teknolojilerinin toplumsal hareketlere destek olması ve bu hareketlerde stratejik araç olarak kullanılabilmelerine yönelik, 19. yüzyıldan bu yana ortaya konan yaklaşımlar, aslında bugün yürüttüğümüz dijital aktivizm konusundaki temel tartışma noktasının yeni olmadığını göstermektedir. Ancak iletişim teknolojilerinin dijitalleşmesi küresel emperyalizmin yoğunluğunun artmasını beraberinde getirdiği gibi, toplumsal hareketler için de yeni olanak ve sınırlılıklar yaratmıştır. Dijital iletişim teknolojilerini, demokrasinin gelişimi açısından ele alan Castells ile Hardt ve Negri'nin yaklaşımlarının ve bu yaklaşımlara getirilen eleştirilerin temelinde; dijital teknolojinin gelişimine bağlı olarak, günümüz toplumsal

Üsküdar
Üniversitesi
Sosyal Bilimler
Dergisi, 2017;
sayı: 5,
429-452

ss.89-90. Diğer yandan Telecomix, dijital açıdan doğru hacktivism nitelendirmesi içinde değerlendirilen bir grup olarak, Anonymous gibi hizmet aksatma eylemlerini taktiksel olarak kullanan diğer hacktivist grupları eleştirmekte ve eylemlerine ilkesel olarak karşı çıkmaktadır. Ancak Anonymous'un Mısır Operasyonunda Telecomix, Mısır Hükümeti'nin internete erişimin tamamen durdurulmasının ardından, bağlantıyı yeniden sağlamak için Anonymous'la beraber çalışmıştır.(Bkz: Gabriella Coleman, *Hacker, Hoaxer, Whistleblower, Spy: The Many Face of Anonymous* (New York & London: Verso., 2014, s.148, 192-200). Dolayısıyla, Anonymous gibi kitlesel eylem hacktivistleri olarak değerlendirilebilen bir grup dijital açıdan doğru hacktivism biçimindeki eylemleri ortaya koyduğu gibi; dijital olarak doğru hacktivistler de toplumsal hareketlere destek olması amacıyla eylemlere destek olabilmektedir.

46 Bu durumun örneğini ise, Anonymous'un Scientology Kilisesi'ne yönelik başlattığı Chanatology Operasyonu'nda görmekteyiz. Anonymous, bu eyleminde çok sayıda kişiden destek görünce, sokak protestoları için bir eylem çağrısında bulundu. Bunun üzerine 75 ülkede Scientology kiliselerinin önlerinde küçük çaplı protesto gösterileri düzenlendi. (Bkz.: Parmy Olson, a.g.e., ss.69-75) Anonymous'un bu eylemi küçük de olsa sokak protestolarını başlatabilmesi açısından önem taşımaktadır.

Filiz AYDOĞAN BOSCHELE ve Özlem ÇETİN ÖZTÜRK

hareketlerinin önceki yüzyılın hareketlerine göre, kitle iletişim araçlarını kullanma pratiklerinin değişimini anlama çabası yatmaktadır.

Ancak, dijital iletişim teknolojilerinin; ticari meta olması, hükümetlerce denetlenebilir olması, hem hükümetler hem şirketler için kişisel mahremiyet yok sayılarak gözetim aracına dönüşmüş olması, bu teknolojilerin yaratacağı özgürlük alanını, hem bireyler için hem de toplumsal hareketler için sınırlamakta ve hatta ortadan kaldırmaktadır. Öte yandan, tüm bunlara karşın, dijital hakların gelişmesiyle, internetin ticarileşme ve gözetlemeye içkin yapısına karşı yazılım ve programlar geliştirilmesi yönünde ciddi çabaların ortaya koyulmasıyla, toplumsal hareketler açısından dijital teknolojilerin kullanım biçimleri gelişmekte ve çeşitlenmektedir. Günümüz toplumsal hareketlerinin eylemlerini genişletebilmesi, yeni taktikler ortaya koyabilmesinin, andığımız bu sınırlılıklar aşıldığı ölçüde mümkün olabileceği de ortadadır. Bu noktada hacktivism, hem dijital teknolojilerin özgürlükler bağlamında getirdiği sınırlamaları ortadan kaldırma çabası sergilemekte, hem de toplumsal hareketlere doğrudan destek olmaktadır.

Hacktivism ile ortaya çıkan bu durumu, dijital olarak doğru hacktivism ve kitlesel eylem hacktivismi olarak ele alan Jordan ve Taylor'ın yaklaşımları üzerinden değerlendirme çabasında bulunduk. Jordan ve Taylor'ın ortaya koyduğu ikili sınıflandırma, hacktivist grupları nitelendirmek için yeterli olamamakla birlikte; hem tarihsel açıdan hacktivist grupların dönüşümünü anlamak hem de eylem biçimini nitelendirmek açısından işlevselliğini korumaktadır. Diğer yandan, reel olarak sokakta herhangi bir protesto yaşanmaksızın kendi siyasal söylemini yansıtan başka bir hacktivist eylem biçimi de karşımıza çıkmaktadır. Bir hacktivist grubun, kendi siyasal söylemini yansıtaçak eylemleri gerçekleştirerek, protesto başlatabilme veya kendi siyasal gündemine dikkat çekebilme potansiyeline sahip olduğunun ortaya çıkmasıyla ise her siyasi amaçlı hack eyleminin hacktivism olarak nitelendirilip nitelendirilmeyeceği biçiminde yeni bir tartışma sorusu ortaya çıkmaktadır.

KAYNAKÇA

A. Goodrum ve M. Manion, "Terrorism or Civil Disobedience: Toward a Hacktivist Ethic", *Computers and Society*, vol. 30 (2) June 2000, 14-19.

C. Fuchs, *Sosyal Medya : Eleştirel Bir Giriş*, çev. İ. Kalayıcı, D. Saraçoğlu, (Ankara: NotaBene Yayınları, 2014).

C. Klaus, An Introduction to the Back Orifice 2000 Backdoor Program, Data Security Management, CRC Press LLC, Auerbach Publications, October 2000, <http://www.ittoday.info/AIMS/DSM/84-02-02.pdf> (17.05.2016).

Critical Art Ensemble (CAE) (1996) *Electronic Civil Disobedience & Other Unpopular Ideas*, Autonomedia, Brooklyn, New York, <http://www.critical-art.net/books/ecd/> (27 Nisan 2015).

Critical Art Ensemble (CAE) (1994) *The Electronic Disturbance*, Autonomedia, Brooklyn, New York, <http://www.critical-art.net/books/ted/> (27 Nisan 2015).

D. Thomas, *Hacker Culture*, (Minneapolis: University of Minnesota Press 2002).

E. S. Raymond (Ed.), *The New Hacker's Dictionary*, (Cambridge: MIT Press 1993).

F. Engels, ve K. Marx, "Komünist Manifesto", *Komünist Manifesto ve Hakkında Yazılanlar* içinde, çev. N. Satlıgan, (İstanbul: Yordam 2008).

G. Arrighi,, T. K. Hopkins, ve I. Wallerstein, *Sistem Karşıtı Hareketler*, (İstanbul: Metis 2015).

Filiz AYDOĞAN BOSCHELE ve Özlem ÇETİN ÖZTÜRK

G. Coleman, *Hacker, Hoaxer, Whistleblower, Spy: The Many Face of Anonymous*, (New York & London: Verso 2014).

G. Le Bon, *Kitleler Psikolojisi*, (İstanbul: Hayat 1997).

İ. Erdoğan, “Karl Marx: Basın Özgürlüğü ve Sansür”, İletişim Kuram Ve Araştırma Dergisi, Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi, Ankara: Sayı 25, 1997, Yaz-Güz, 229-256.

J. A. G. M. Van Dijk, *Ağ Toplumu*, çev. Ö. Sakin (İstanbul: Kafka, Epsilon 2016).

J. Assange, (2006) “The Curious Origins of Political Hacktivism”, *counterpunch*, <http://www.counterpunch.org/2006/11/25/the-curious-origins-of-political-hacktivism/>, (06.03.2016).

J. Assange ve S. Dreyfus, *Underground: Tales of Hacking, Madness, and Obsession on the Electronic Frontier*, (Australia: Reed Books 2001).

J. L. Gurak, “Trust and Internet Activism: From Email to Social Networks”, *Cyberactivism on The Participatory Web* içinde ed. M. McCaughey, (New York: Routledge 2014). 7-19.

J. Van Laer ve P. van Aelst, “Cyber-protest and civil society: the Internet and action repertoires in social movements”, *Handbook of Internet Crime* içinde, ed. Y. Jewkes,, M. Yar, (London: Willan Publishing 2010), s. 230-254.

M. Castells, *İsyen ve Umut Ağları: İnternet Çağında Toplumsal Hareketler*, çev. E.Kılıç, İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları 2012.

Dijital İletişim Teknolojileri ve Toplumsal Hareketler Bağlamında Hacktivizm

M. Castells, *Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür: Ağ toplumunun Yükselişi*, çev. E. Kılıç, 2. Baskı, (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları 2008).

M. Hardt ve A. Negri, *İmparatorluk*, çev. A. Yıldırım, 7. Basım, (İstanbul: Ayrıntı 2012).

M. Hardt ve A. Negri, *Çokluk: İmparatorluk Çağında Savaş ve Demokrasi*, çev. B. Yıldırım, 2. Basım, (İstanbul: Ayrıntı 2011).

M. Sauter, “‘LOIC Will Tear Us Apart’: The Impact of Tool Design and Media Portrayals in the Success of Activist DDOS Attacks”, *American Behavioral Scientist*, 2013, 57(7), 983–1007.

N. Garnham, “La Théorie de la Société de l’information en tant qu’idéologie : une critique”, trad. M. Gamberini, *Réseaux : Questionner la Société de l’information*, 2000, Vol. 18, No: 101, 53-91.

P. A. Taylor, *Hackers Crime In The Digital Sublime*, (New York: Routledge 1999).

P. Gerbaudo, *Twitler ve Sokaklar: Sosyal Medya ve Günümüzün Eylemciliği*, çev. O. Akınhay, (İstanbul: Agora Kitaplığı 2014).

P. Olson, *Biz Anonymous’uz: LulzSec, Anonymous Hacker Dünyasının ve Küresel Siber Ayaklanmanın İçyüzü*, çev. S. N. Ağırnaslı, (Ankara: Paloma 2014).

R. Prey, “Ağın Kör Noktası Dışlama, Sömürü ve Marx’ın Süreç-İlişkisel Ontolojisi”, çev. H. Yüksel, *Marx Geri Döndü: Medya, Meta, Sermaye Birikimi* içinde, der. V. Mosco ve C. Fuchs (Ankara: NotaBene Yayınları

Üsküdar
Üniversitesi
Sosyal Bilimler
Dergisi, 2017;
sayı: 5,
429-452

Filiz AYDOĞAN BOSCHELE ve Özlem ÇETİN ÖZTÜRK

2014).

S. N. Pandey, Cyber Attack Episode, International Relations and Security Network (ISN), Center for Security Studies (CSS) 8 March 2010, ETH Zurich, <http://www.css.ethz.ch/content/specialinterest/gess/cis/center-for-securities-studies/en/services/digital-library/publications/publication.html/113440> (9 Mart 2016).

S. Amin, (2006) “İmparatorluk ve Çokluk”, çev. Ç. Çıdamlı, *Monthly Review* Türkçe, Ocak 2006, Sayı:1, İstanbul: Kalleon, 131-143.

T. Jordan ve P. Taylor, *Hactivism and Cyberwars*, (London: Routledge 2004).

T. Scholz, “Infrastructure: Its Transformations and Effect on Digital Activism”, *Digital Activism Decoded: The New Mechanics of Change* içinde Joyce, M. (Ed.), IDEbate Press 2010, 17-31.

V. İ. Lenin, *Ne Yapmalı? Hareketimizin Can Alıcı Sorunları*, çev. M. Erdost, 4. Baskı, (Ankara: Sol Yayınları 1992).